

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ ГІРНИЧОЇ СПРАВИ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА
БУДІВНИЦТВА
КАФЕДРА НАУК ПРО ЗЕМЛЮ**

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри наук про Землю

_____ Олена ГЕРАСИМЧУК

“ _____ ” _____ 2024 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»**

зі спеціальності 103 «Науки про Землю»

**на тему: Аналіз стану землекористування та перспективи рекультивації
малопродуктивних угідь Олевської територіальної громади**

Виконала: студентка IV курсу, групи НЗ-1

ЄФРЕМОВА Ольга Михайлівна

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Керівник: кандидат технічних наук, доцент

СКИБА Галина Віталіївна

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Рецензент: доктор біологічних наук, професор

ШЕВЧУК Лариса Миколаївна

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис)

Засвідчую, що кваліфікаційна
робота містить результати
власних досліджень.
Використання ідей,
результатів і текстів інших
авторів мають посилання на
відповідне джерело

Студент _____

Житомир – 2024 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ ГІРНИЧОЇ СПРАВИ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА
БУДІВНИЦТВА
КАФЕДРА НАУК ПРО ЗЕМЛЮ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри наук про Землю

«23» лютого 2024р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

Студентки: Єфремової Ольги Михайлівни

Тема роботи: Аналіз стану землекористування та перспективи рекультивації
малопродуктивних угідь Олевської територіальної громади

Затверджена Наказом університету від « 23 січня » 2024р. № 21/с

Термін здачі студентом закінченої роботи 01.06.2024

Вихідні дані роботи: Об'єктом дослідження є Олевська територіальна громада.

Предметом дослідження є землеустрій щодо рекультивації малопродуктивних
угідь громади.

Консультанти з кваліфікаційної роботи із зазначенням розділів, що їх
стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	Скиба Г.В.	23.02.2024	23.02.2024
Розділ 2	Скиба Г.В.	23.02.2024	23.02.2024
Розділ 3	Скиба Г.В.	20.03.2024	20.03.2024
Розділ 4	Скиба Г.В.	05.05.2024	05.05.2024

Керівник _____

(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Написання першого розділу	23.02.2024	виконано
2	Написання другого розділу	15.03.2024	виконано
3	Написання третього розділу	25.04.2024	виконано
4	Написання четвертого розділу	10.05.2024	виконано
5	Підготовка матеріалів до друку та оформлення пояснювальної записки	20.05.2024	виконано
6	Підготовка та оформлення презентації для доповіді	25.05.2024	виконано

Студент _____

Керівник _____

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРОБКИ ПРОЄКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО РЕКУЛЬТИВАЦІЇ МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ	8
1.1 Теоретичні основи рекультивації малопродуктивних угідь	8
1.2 Мета і завдання проєкту рекультивації малопродуктивних угідь	12
1.3 Законодавчі аспекти формування, узгодження та затвердження проєктів рекультивації угідь	14
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ ОЛЕВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	17
2.1 Відомості про об'єкт землеустрою	17
2.2 Роль і значення землеустрою в системі управління земельними ресурсами і регулювання земельних відносин в Олевській територіальній громаді	19
2.3 Умови проведення рекультивації малопродуктивних угідь Олевської територіальної громади	21
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ ОЛЕВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	28
3.1 Еколого-економічний механізм раціонального використання, відтворення та охорони земельних ресурсів Олевської територіальної громади	28
3.2 Підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення Олевської територіальної громади	34
РОЗДІЛ 4. УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ ОЛЕВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	40
4.1 Проєкт землеустрою щодо поліпшення стану малопродуктивних угідь	40

4.2 Підсумок результатів та пропозиції щодо необхідності рекультивації малопродуктивних угідь	46
ВИСНОВОК	49
РЕКОМЕНДАЦІЇ	51
ДОДАТКИ	53
Додаток А	53
Додаток Б	54
Додаток В	56
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Прогрес у економічному та соціальному розвитку нашої країни супроводжується все більш гострою взаємодією людини з природою.

Такий масштабний взаємозв'язок призводить до значних змін навколишнього середовища, більшість із яких позитивні та необхідні людині. Тим не менш, деякі зміни мають негативні наслідки. У результаті виробничої діяльності людей антропогенні ландшафти, ґрунти, рослинність, тваринний світ і гідрологічні особливості місцевості змінюються.

Зважаючи на те, що використання, охорона земель і відтворення природних ресурсів є життєво важливими умовами існування та багатства людей у наші дні. Це пов'язано з тим, що характер взаємодії суспільства та природи такий, що негативні наслідки індустріального розвитку часто виходять за межі регіональних рамок.

Земельні закони передбачають охорону земель (статті 162–170 Земельного кодексу України), яка включає систему правових, організаційних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захист від шкідливих антропогенних впливів і сприяння відтворенню та підвищенню родючості ґрунтів. Система ефективного використання землі повинна сприяти охороні навколишнього середовища, збереженню ресурсів і відтворенню. Обмеження негативного впливу на ґрунт, а також на рослинний і тваринний світ, геологічні породи, водні джерела та інші частини навколишнього середовища повинно бути зроблено, щоб зберегти ґрунт.

Перерозподіл земель між різними категоріями та галузями народного господарства, створення несільськогосподарських земель для промислового та іншого будівництва, а також видобуток корисних копалин часто призводить до того, що земля стає малопродуктивною та порушеною.

Землі, які були порушені, або втратили своє господарське значення, або

втратили значну цінність. Вони забруднюють повітря, воду та ґрунт навколо них.

Землювання та рекультивація земель проводяться, щоб повернути ці землі до використання в певних секторах економіки та зменшити їх негативний вплив на навколишнє середовище. В даний час проведення земляних робіт є надзвичайно важливим.

Земельні ресурси постійно втрачають свої природні властивості, особливо родючість, через інтенсивне використання в народному господарстві. В подальшому необхідно прагнути покращити умови, які були порушені антропогенним впливом.

Мета даної роботи – зробити аналіз стану землекористування та перспектив рекультивації малопродуктивних угідь Олевської територіальної громади.

Відповідно до поставленої мети основними **завданнями даної роботи є:**

- проаналізувати теоретичні основи рекультивації земель;
- визначити мету і завдання проєкту рекультивації малопродуктивних угідь;
- дослідити законодавчі аспекти формування, узгодження та затвердження проєктів рекультивації угідь;
- вивчити відомості про об'єкт землеустрою;
- встановити роль і значення землеустрою в системі управління земельними ресурсами і регулювання земельних відносин в Олевській територіальній громаді;
- охарактеризувати умови проведення рекультивації малопродуктивних угідь Олевської територіальної громади;
- проаналізувати еколого-економічний механізм раціонального використання, відтворення та охорони земельних ресурсів Олевської територіальної громади;
- виявити підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення Олевської територіальної громади;
- узагальнити результати та розробити пропозиції щодо необхідності

рекультивациі малопродуктивних угідь Олевської територіальної громади.

Об'єктом даного дослідження є Олевська територіальна громада.

Предметом даного дослідження є землеустрій щодо рекультивациі малопродуктивних угідь громади.

Методи дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи були використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження; порівняння та узагальнення; системний підхід; і логічний аналіз.

Інформаційна база дослідження складається з законів України, підзаконних нормативно-правових актів, зокрема документів Олевського територіального громадського комітету, доповідей, статистичних матеріалів і наукових публікацій.

Результати цього дослідження – можуть бути корисними у роботі органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад щодо того, як організовувати діяльність з метою розвитку територій.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, чотирьох розділів основної частини, загальних висновків роботи, рекомендацій, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 58 сторінок.

Апробація результатів дослідження: Участь у Всеукраїнській науково-практичній on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Гірничі, будівельні, природоохоронні технології та екологія» (присвяченої Дню науки) 15 травня 2024 року.

Єфремова О. М. Рекультивация земель як провідний захід поліпшення стану малопродуктивних угідь. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Гірничі, будівельні, природоохоронні технології та екологія» (присвяченої Дню науки) 15 травня 2024 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2024. С. 23.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРОБКИ ПРОЄКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО РЕКУЛЬТИВАЦІЇ МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ

1.1 Теоретичні основи рекультивації малопродуктивних угідь

Малопродуктивні угіддя – це землі, які характеризуються низькою продуктивністю та обмеженими можливостями для сільськогосподарського виробництва. Ці землі можуть бути різних типів, включаючи еродовані, засолені, заболочені або ті, що мають несприятливий клімат, геологічні чи гідрологічні умови.

Причини малопродуктивності угідь:

— Ерозія ґрунтів: це процес руйнування верхнього родючого шару ґрунту під дією води, вітру або інших факторів. Ерозія призводить до втрати родючості та зниження врожайності.

— Засолення: надмірне накопичення солей у ґрунті, яке може відбуватися через неправильне зрошення або природні процеси. Засолені ґрунти стають менш придатними для вирощування сільськогосподарських культур.

— Заболочення: постійне або сезонне надмірне зволоження ґрунту, що перешкоджає вирощуванню більшості культур. Заболочені ґрунти часто мають низьку аерацію та високий вміст органічних речовин.

— Непридатний клімат: екстремальні кліматичні умови, такі як надмірна спека, холод або нестача опадів, можуть значно обмежувати сільськогосподарське використання земель.

— Геологічні та гідрологічні умови: наприклад, надто кам'янисті або піщані ґрунти, круті схили, що ускладнюють обробку землі, або високий рівень ґрунтових вод, які можуть спричиняти заболочення.

Малопродуктивні угіддя потребують особливої уваги та раціонального підходу до використання та відновлення. Хоча їх економічна цінність є обмеженою, правильне управління такими землями може допомогти уникнути деградації земель, зберегти біорізноманіття та покращити екологічний стан регіону.

Рекультивація порушених земель - це комплекс заходів, пов'язаних із організацією, технікою та біотехнологіями, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель (частина 166 Земельного кодексу України) [1].

Рекультивація порушених земель проводиться для відновлення їх для сільського, лісового, водогосподарського, будівельного, рекреаційного, природоохоронного та санітарно-оздоровчого використання.

При знятті ґрунтового покриву проводиться пошарове зняття та роздільне складування інших прошарків ґрунту, включаючи верхній, найбільш родючий шар, відповідно до структури ґрунтового профілю та материнської породи. Робочі проєкти землеустрою визначають об'єм ґрунтової маси, що підлягає зняттю та роздільному складуванню.

Рекультивація земель здійснюється шляхом пошарового нанесення на малопродуктивні землі або ділянки без ґрунтового покриву знятої ґрунтової маси, а також материнської породи в порядку, який забезпечує максимальну продуктивність (ст. 52 Закону України «Про охорону земель») [2].

Зняття, складування, збереження та нанесення ґрунтової маси на земельні ділянки, які були пошкоджені, є відповідальність як фізичних, так і юридичних осіб, які зробили це з власної ініціативи або з власної вини. Крім того, на малопродуктивні землі власники або землекористувачі, у тому числі орендарі, цих земельних ділянок, виконують роботи за свої кошти.

Землі, які підлягають рекультивації:

- постраждали під час добування торфу та розробки корисних копалин відкритим або підземним способом;

- будівництво трубопроводів, меліорація, лісозаготівля, геологорозвідка, випробування, експлуатація, проєктування та інші роботи, пов'язані з порушеннями обґрунтованого покриву;
- ліквідація цивільних, військових, промислових та інших споруд і об'єктів; збір і поховання промислових, побутових та інших відходів;
- будівництво підземних об'єктів і комунікацій, включаючи шахтні вироблення, сховища, метрополітен, каналізаційні споруди та інші;
- ліквідація наслідків пошкодження земель, якщо за умов їх відновлення необхідно видалити верхній родючий шар підставу;
- проведення військових навчань за межами спеціально відведених полігонів для цих цілей.

Як наслідок, землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів, материнських порід і гідрологічному режимі в результаті гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, підлягають рекультивації (ч. 2 ст. 166 Земельного кодексу України) [3].

Рекультивація порушених земель відбувається поступово.

Розрізняють три основні стадії:

— Підготовка: включає обстеження порушених і порушуваних земель, розробку техніко-економічних обґрунтувань і розробку технічних робочих проєктів з рекультивації.

— Гірничотехнічна діяльність включає планування, формування укосів, створення гідротехнічних і меліоративних споруд, поховання токсичних вскришних порід, а також інші операції, які створюють умови для подальшого використання рекультивованих земель за цільовим призначенням або відновлення родючості ґрунту (біологічний етап).

— Біологічний - це поєднання агротехнічних і фітомеліоративних заходів, спрямованих на покращення агрофізичних, агрохімічних і біохімічних властивостей ґрунту, серед інших. Проєкти рекультивації розробляються з урахуванням існуючих екологічних, санітарно-гігієнічних, будівельних, лісогосподарських і інших стандартів, а також місця порушеної території.

1.2 Мета і завдання проєкту рекультивації малопродуктивних угідь

Основним завданням рекультивації є відновлення порушеної землі до стану, придатного для її використання в сільському, лісовому, рибному, промисловому та комунальному будівництві, тепличних господарствах і зонах відпочинку відповідно до їх призначення.

Рекультивація також має соціальне значення, оскільки вона навчає людей дбайливо ставитися до природних ресурсів. Мета рекультивації полягає в тому, щоб відновити продуктивність порушених територій і повернути їх у використання. Це вимагає виконання різноманітних інженерних, гірничотехнічних, меліоративних, сільськогосподарських і лісгосподарських заходів [4].

Заходи по покращенню навколишнього середовища включають усунення шкідливих факторів, таких як забруднення ґрунтів, ґрунтові води, перетворення деградованих форм рельєфу та інші. У цьому контексті рекультивація земель пов'язана з концепцією ландшафтно-екологічної ґрунтової конструкції, яка передбачає відновлення або створення нового культурного ландшафту.

У процесі рекультивації земель часто не беруться до уваги віддалені наслідки, які можуть виникнути через особливості клімату, літології, гідрології та інших техногенних ландшафтів. Коли ці конструкції працюють, фізичні властивості кореневого шару значно змінюються, і процеси, які відбуваються в кореновому шарі, мають місце. З цієї причини дослідження властивостей і процесів рекультиваційних ґрунтових конструкцій є надзвичайно важливим. Це включає аналіз їх поточного стану та прогноз розвитку з урахуванням цільового спрямування ґрунтової конструкції та особливостей конкретних умов.

Насипні ґрунтові конструкції належать до категорії гумусоаккумулятивних техноземів. Техноземи, створені в результаті рекультивації, значно відрізняються від зональних ґрунтів за рівнем родючості (трофності), фізичними, водно-фізичними характеристиками та іншими екологічно важливими показниками.

Рекультоземи мають значну горизонтальну неоднорідність. Просторова

мінливість властивостей таких насипів робить екологічні умови в техноземах складними для мікробо-, фіто- і зооценозу. Для створення ґрунтових конструкцій, які є більш стійкими, необхідно отримати більше знань про процес ґрунтоутворення та, зокрема, про фізичні властивості агрегованих і гетерогенних природних тіл, таких як природні ґрунти.

Раціональна сільськогосподарська рекультивація передбачає створення штучного ґрунтового покриву на місці відпрацьованих кар'єрів з найкращими фізичними властивостями та режимом живлення. Відновлення ґрунтово-екологічних функцій у заново створених ландшафтах повинно бути головним критерієм якості завершених рекультиваційних робіт [6].

Дослідження, проведені протягом багатьох років, показали, що родючість властива не лише ґрунтам, але й деяким гірським породам. Це дозволило групувати їх відповідно до того, наскільки вони придатні для біологічної рекультивації, включаючи сільськогосподарську. Склад і властивості гірських порід визначають їх придатність до сільськогосподарського використання. Ґрунт, як твердофазна система, допомагає рослинам і тваринам залишатися вертикальними завдяки опорі.

У ньому довго зберігаються насіння та інші зачатки, що сприяє підтриманню життя в мінливих середовищах. Для живих організмів ґрунт є не лише фізичним середовищем існування.

Вони знаходять для себе доступні джерела поживних елементів і вологи. У той же час ґрунт є запасом елементів живлення, які поступово поповнюють доступні форми, коли мінеральна маса руйнується. Це забезпечує життєво важливі умови для живих організмів. Ґрунт має поглинальну здатність завдяки великій поверхні його складових компонентів, що дозволяє йому зберігати хімічні елементи, необхідні живим організмам, у розчинній формі та одночасно утримувати їх від вимивання.

Материнські породи поступово набувають сприятливих властивостей для живих організмів під час ґрунтоутворювального процесу. Вони накопичують необхідні елементи живлення та енергію, акумульовану при фотосинтезі, і вивільняються в тепловій та хімічній формі. Ґрунти зупиняють розвиток

хвороботворних мікроорганізмів і деградують органічний опад.

У зв'язку з цим важливим є вивчення фізичних, хімічних і біологічних властивостей гірських порід, в яких формується едафотоп, що рекультивується. Едафотоп, що рекультивується, включає ґрунт, підстилаючі його материнські породи та ґрунтові води за Сукачевим, а також його будову, товщину та родючість [7, с. 74].

При сільськогосподарському напрямку рекультивації особливе значення має формування стабільного рельєфу порушених земель. Це відрізняє його від інших типів рекультивації, таких як лісові, рекреаційні, заповідні території та інші. Удосконалення фізичних процесів у ґрунті необхідно на стабілізаційному біологічному етапі рекультивації. Знання цих процесів допоможе визначити найкращий напрям рекультивації земель для конкретних умов.

Багато гірських порід опиняються у змінених геохімічних умовах під час відкритого добування корисних копалин, коли вони витягуються з надр, розпорошуються, накопичуються, перемішуються та переміщуються. Вони є якісно новими едафо-технічними компонентами екосистем зі специфічним складом та фізичними властивостями і взаємодією з навколишнім природним середовищем, їх успішне біологічне освоєння потребує спеціальних наукових досліджень.

1.3 Законодавчі аспекти формування, узгодження та затвердження проєктів рекультивації угідь

Якщо це призводить до порушення поверхневого (родючого) шару ґрунту, власники та землекористувачі, які проводять гірничодобувні, геологорозвідувальні, будівельні та інші роботи, повинні отримати дозвіл на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару) земельної ділянки.

Спеціальний дозвіл на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельної ділянки є офіційним документом, який видається на основі затвердженого законом проєкту землеустрою і дає право власнику земельної ділянки чи землекористувачу на зняття та перенесення

грунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельної ділянки.

Для ведення особистого сільського господарства, садівництва, будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд індивідуального дачного будівництва та будівництва індивідуальних гаражів ґрунтовий покрив (родючий шар) не потребує дозволу [8].

Затверджений законом проєкт землеустрою є основою для надання дозволу. Цей проєкт визначає умови зняття, збереження та використання родючого шару ґрунту, а також процедуру рекультивації порушених земель.

Якщо ці умови в проєкті не визначені чи не визначені в повному обсязі, відповідний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів відмовляє у видачі дозволу.

У відповідності до пункту 3 статті 25, статті 26 Закону України «Про землеустрій» юридичні та фізичні особи, які мають ліцензію на проведення робіт із землеустрою, мають право розробляти робочі проєкти землеустрою щодо рекультивації порушених земель. Термін виконання робіт становить від двох тижнів до одного місяця.

Розробка проєктів землеустрою для видалення родючого шару ґрунту вимагає наступних документів:

нотаріально завірена копія будь-якого документа, який встановлює право власності на землю, як-от державний акт, договір дарування, договір купівлі-продажу, договір оренди або свідоцтво про право власності;

— завірені копії уставних документів юридичної особи або копії паспортних даних та ідентифікаційного кода власника або користувача;

— копія проєкту будівництва;

— інші документи в залежності від характеру робіт.

Вимоги для отримання дозволу. Для отримання дозволу власник земельної ділянки, землекористувач або їх представник звертається із письмовою заявою до відповідного органу спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів (Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру) [9].

До заяви додаються такі документи:

1) копія документа, який підтверджує право власності або користування земельною ділянкою;

2) копія паспорта громадянина (для військових - посвідчення офіцера); для юридичних осіб - копія свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи, копія статуту (положення), інформація про прізвище, ім'я та по батькові керівника (заступника), а також номери телефонів особи, відповідальне заняття, збереження та використання шару підстави;

3) для представників: копія паспорта громадянина або посвідчення офіцера, довіра на отримання дозволу, інформація про прізвище, ім'я та по батькові особи, відповідне заняття, збереження та користування родом із підстави, а також номер телефону цієї особи);

4) проєкт землеустрою, що містить інформацію про розробника та копію ліцензії на виконання робіт із землеустрою;

5) копія місцевого агрохімічного паспорта;

6) копія договору на виконання земляних робіт (якщо заявник уклав договір на зняття та перенесення родючого шару ґрунту з іншою фізичною чи юридичною особою), прізвище, ім'я та по батькові особи, відповідальної за дотримання умов зняття, збереження та використання родючого шару ґрунту, і її номер телефону;

7) копія документа, що підтверджує сплату коштів за відшкодування втрат у сільськогосподарському та лісовому виробництві (якщо вони є) [10].

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ ОЛЕВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Відомості про об'єкт землеустрою

Олевська міська територіальна громада Житомирської області створена добровільним об'єднанням рад. Територіальна громада складається з міських рад Олевської, селищних рад Дружбівської та Новоозерянської, а також сільських рад Замисловицької, Золянської, Зубківської, Жубровицької, Журжевицької, Кишинської, Кам'янської, Калинівської, Копищанської, Майданівської, Лопатицької, Покровської, Радовельської, Руднєвської.

Усі територіальні громади, які добровільно об'єдналися та приєдналися до Олевської міської територіальної громади Житомирської області, є правонаступниками цієї громади [11].

Територіальна громада була заснована відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 №711-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територіальних громад Житомирської області».

Розділ 1.1.4. 1. У місті Олевськ, яке є адміністративним центром територіальної громади, знаходяться органи місцевого самоврядування.

2. Умови доступу до адміністративного центру громади є зручними для мешканців усіх населених пунктів.

3. Олевська міська рада, або Рада, є єдиним представницьким органом територіальної громади.

Розділ 1.1.6. Територіальна громада та її рада мають право створювати асоціації, інші добровільні об'єднання територіальних громад, органи місцевого самоврядування та закріплювати угоди про співпрацю територіальних громад.

Рада прийняла рішення про надання почесного звання «Почесний громадянин Олевської міської територіальної громади Житомирської області»

особам, які мають значні заслуги перед територіальною громадою та внесли значний внесок у розвиток різних сфер, включаючи соціальну, економічну, наукову, спортивну та культурну сфери [12].

Положення, затверджене Радою, регулює права, пільги та обов'язки людей, які підтримують звання «Почесний громадянин Олевської міської територіальної громади Житомирської області». Воно складається також підстави та процес присвоєння цього звання [13].

Територія займає 2 144,1 км², і в 2021 році там проживало 34 587 людей. На 2018 рік площа громади становила 2 010,9 км² (рис. 2.1) [9].

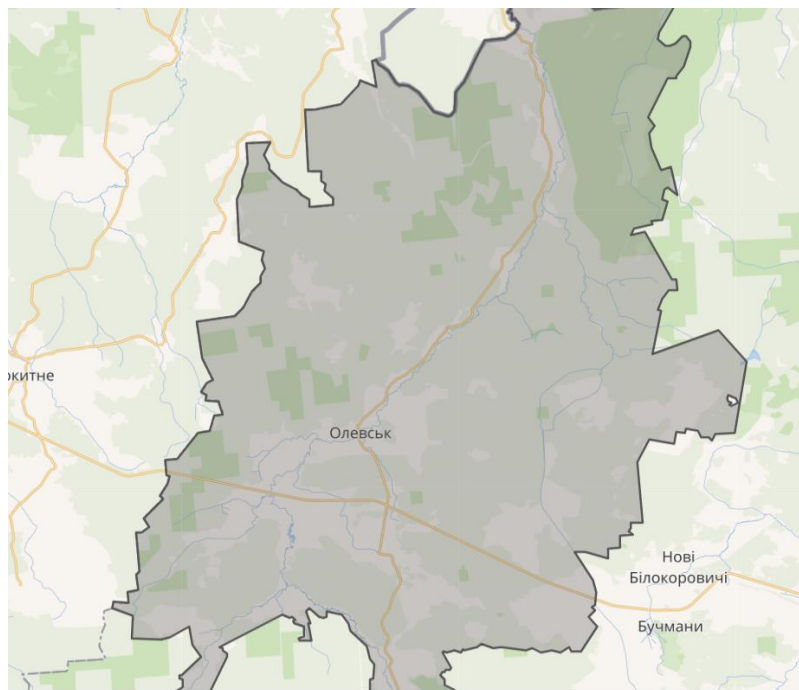

Рис. 2.1. Схема розміщення Олевської територіальної громади

Згідно з наказом Кабінету Міністрів України № 711-р від 12 червня 2020 року «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Житомирської області», Радовельська сільська рада Олевського району стала частиною громади. Згідно з постановою Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року «Про утворення та ліквідацію районів», населення села тепер належить до новоствореного Коростенського району Житомирської області.

Землі, призначені для житлової та громадської забудови, входять до категорії земель за основним цільовим призначенням (код 200).

Земельні ділянки запасу, які не надані у власність або користування громадянам чи юридичним особам, мають цільове призначення. Земельні ділянки запасу мають шифр згідно з класифікатором видів цільового призначення земельних ділянок [14].

Землі під соціально-культурними об'єктами входять до складу земельних угідь відповідно до класифікації видів земельних угідь (КВЗУ).

Межі земельної ділянки визначаються безпосереднім обстеженням на місцевості та погоджуються з суміжними власниками та землекористувачами. Пію відображається у відомості про встановлені межові знаки, яка є частиною кадастрового плану. Межі території проходять через землю.

2.2 Роль і значення землеустрою в системі управління земельними ресурсами і регулювання земельних відносин в Олевській територіальній громаді

На 1 січня 2022 року в Житомирській області було 2982,7 тис. га землі, в тому числі (рис. 2.2):

- сільськогосподарські підприємства займають 559,2 тисячі гектарів землі;
- 760,4 тисячі гектарів належать населенню;
- 36,1 тисяч квадратних метрів складається з будівель, установ і організацій;
- 14,1 тис. га промислових та інших підприємств;
- 29,9 тисяч гектарів належать підприємствам і організаціям транспорту та зв'язку;
- 33,1 тис. га військових частин, підприємств, організацій, установ і навчальних закладів;
- 20,4 тисячі його належать організаціям, підприємствам і установам, які займаються охороною навколишнього середовища, лікуванням, розвагою та історико-культурним спадком;

- 1048,1 тис. га лісу належати лісогосподарським підприємствам;
- 10,9 тисячі гектарів для водосподарських підприємств;
- 0,1 тис. га спільних підприємств, міжнародних організацій і об'єднань з участю українських, іноземних, юридичних і фізичних осіб;
- 470,4 тис. га землі державної власності, які не надані у власність або користування (запасу, загального користування, резервного фонду).

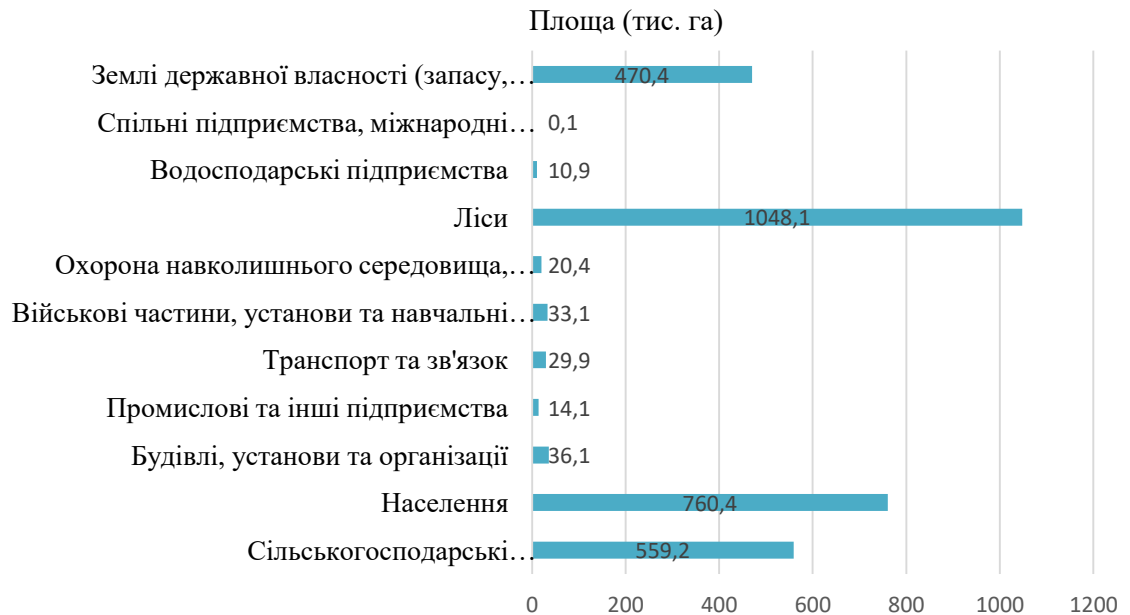

Рис. 2.2. Площа земель за призначенням у Житомирській області

Землеустрій також включає вирішення спорів про використання землі, встановлення меж і прав власності, а також гарантування, що всі зацікавлені сторони мають рівний доступ до земельних ресурсів. Крім того, він сприяє ефективному використанню землі, запобігаючи спекуляціям і незаконному використанню землі, а також сприяючи збереженню природних ресурсів і сталому розвитку громади. Структура та динаміка основних видів земельних угідь розміщена у Додатку А.

У системі управління земельними ресурсами та регулювання земельних відносин Олевської територіальної громади землеустрій має вирішальне значення для забезпечення ефективного використання та розвитку землі. Це включає розробку земельних планів, визначення цільового призначення земельних ділянок, управління правами на землю, встановлення правил її

використання та збереження. Землеустрій сприяє сталому розвитку громади, підтримці сільського господарства, розвитку інфраструктури та покращенню життєвого рівня людей [15].

У проєкті землювання виконуються наступні види робіт:

- 1) визначення площі, на якій буде видалено родючий шар ґрунту;
- 2) зміцнення родючого шару ґрунту на кожній ділянці для кожної агро виробничої групи;
- 3) оцінка маси родючого шару ґрунту, що знімається;
- 4) встановлення розміру та розташування відвалів;
- 5) визначення ділянок, які були покращені землею;
- 6) визначити, куди рухається родючий шар ґрунту, що знімається, і встановити його щільність.

З вищесказаного можна зробити висновок, що землювання – це процес, який включає видалення, транспортування та нанесення родючого шару ґрунту на місця, які не мають достатньої продуктивності.

Розробляючи такий робочий проєкт, важливо дотримуватися Земельного кодексу України, Законів України «Про землеустрій», «Про охорону земель», «Про охорону праці» та ГОСТ 17.5.3.06-85 «Охорона природи». Земля Типи малопродуктивних угод для землевания відповідно до ДБН А.2.2-3-2004 «Проектування» (Додаток В). Завдання, поставлені перед цим типом робочих проєктів, можна успішно вирішити лише за допомогою сучасних методів і технологій [10, с. 102].

2.3 Умови проведення рекультивації малопродуктивних угідь Олевської територіальної громади

Умови, які можуть бути необхідні для рекультивації малопродуктивних угідь в Олевській територіальній громаді, включають:

1. Оцінка малопродуктивних угідь: визначте, які землі потребують рекультивації, провівши детальний огляд і оцінку.

2. Планування: створення стратегій рекультивації, які включають визначення методів відновлення родючості ґрунтів.

3. Фінансування: надання фінансування для реалізації проєктів з рекультивації, включаючи виділення фінансування для придбання матеріалів і обладнання, необхідних для виконання.

4. Технічні рішення: визначення найкращих технічних рішень для відновлення родючості ґрунтів, таких як меліорація, дренаж, внесення добрив тощо.

5. Екологічні аспекти: під час проведення рекультиваційних робіт необхідно дотримуватися екологічних правил і стандартів, щоб запобігти негативному впливу на навколишнє середовище.

6. Моніторинг: систематичне спостереження за результатами рекультивації, щоб визначити, наскільки добре працюють заходи та чи потрібно коригувати стратегію.

У таблиці 2.1 представлено за 2020-2022 рік рекультивацію порушених земель громади [8, с. 39]. Проєкт землеустрою розробляються в дві стадії для зняття, переміщення та складування родючого шару ґрунту, а потім використання його для землювання малопродуктивних угідь.

Перш за все, необхідно провести обстеження ґрунту на місці, де має бути видалений родючий шар. Результати ґрунтового обстеження використовуються для визначення параметрів, необхідних для видалення родючого шару ґрунту.

Таблиця 2.1

Рекультивація порушених земель

Рік	Всього порушених земель		Всього відпрацьованих земель		Здійснено рекультивацію, га		Перебувають у стадії рекультивації, га	
	тис. га	% до загальної площі регіону	тис. га	% до загальної площі регіону	тис. га	% до загальної площі регіону	тис. га	% до загальної площі регіону
2020	5,7	0,19	1,5	0,05	0	0	0	0
2021	5,7	0,19	1,5	0,05	0	0	0	0
2022	5,7	0,19	1,5	0,05	0	0	0	0

Відповідно до матеріалів для детального обстеження ґрунту та наявних характеристик основних фізико-агрохімічних властивостей (агрохімічний

паспорт ділянки №446577), на загальній площі 5,16 га досліджуваної земельної ділянки чорноземи південні середньосуглинкові (71д) на площі 2,07 га та чорноземи південні слабозмиті важкосуглинкові та легкоглиннисті (74є) на площі 3,09 га, які у відповідності до номенклатурного списку агропромислових груп ґрунтів України відносяться до агропромислової групи – 71 д, 74 є [16].

Полугідроморфні ґрунти вододільно-схиливих місцевостей із промивним і періодично-застійним водним живленням від атмосферних опадів і капілярного підняття неглибоко залягаючих підґрунтових вод. Вони утворюються на вирівняних слабостічних поверхнях (Додаток Б).

Таблиця 2.2 показує динаміку земель, що потребують консервації, в Україні з 2020 по 2022 роки.

Таблиця 2.2

Консервація деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель

Рік	Види земель, що потребують консервації	Усього земель, що потребують консервації		Проведено консервацію		Перебувають у стані консервації	
		тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8
2020	деградовані	6,651	0,22	0	0	0	0
	малопродуктивні	21,019	0,70	0	0	0	0
	техногенно забруднені	29,958	1,00	0	0	0	0
	Всього	57,628	1,99	0	0	0	0
2021	деградовані	6,651	0,22	0	0	0	0
	малопродуктивні	21,019	0,70	0	0	0	0
	техногенно забруднені	29,958	1,00	0	0	0	0
	Всього	57,628	1,99	0	0	0	0
2022	деградовані	6,651	0,22	0	0	0	0
	малопродуктивні	21,019	0,70	0	0	0	0
	техногенно забруднені	29,958	1,00	0	0	0	0
	Всього	57,628	1,99	0	0	0	0

Загальна площа земель, що потребують консервації, залишається незмінною протягом 2020-2022 років. Найбільшу частку земель, що потребують консервації, складають деградовані землі. Площа техногенно забруднених земель залишається незмінною протягом 2020-2022 років.

Відсоток земель, що потребують консервації, до загальної площі території України також залишається незмінним протягом 2020-2022 років.

Необхідно вживати заходів для зменшення площі деградованих і техногенно забруднених земель.

Область має вигляд хвилястої рівнини із загальним зниженням на північ і північний схід (від 280 – 220 м до 150 м і менше) [17].

З точки зору рельєфу територія поділяється на північно-східну частину, яка є низькою та розташована в межах Придніпровської та Волино-Подільської височин, і південно-західну частину, яка є нижчою та розташована в межах Поліської низовини. У межах Поліської низовини та Придніпровської височини поверхня регіону плоска, малорозчленована, з ярами та річковими долинами, які іноді досягають глибини від 50 до 70 метрів.

У місцях високого залягання кристалічних порід розвинути денудаційні форми рельєфу у вигляді пагорбів і скель із крутими схилами, що простягаються на десятки кілометрів. Це включає кряжі Словечансько-Овруцького, Білорічівсько-Топільнянського та Озернянського. Найвища точка Словечансько-Овруцького кряжа знаходиться на висоті 316 метрів над рівнем моря.

Геологічна структура регіону пов'язана з геологічною структурою Українського кристалічного щита. Рельєф регіону переважно рівнинний, а також особливості формування льодових і водно-льодових відкладів у південно-польському та дніпровському періодах зледеніння, а також відклади четвертинного періоду, пов'язані з антропогенною діяльністю [2, с. 21].

За вибором височини Словечансько-Овруцького кряжа, обґрунтовано та материнські породи Поліської частини області, розташованої за умовною широтною межею північного міста Житомира, переважно сформовані на

льодових та водно-льодових відкладах. Процеси заболочування сповільнюють утворення ґрунту на Поліссі через близькі розташування кристалічних порід до поверхні землі. Це стосується до формування торф'яно-болотних ґрунтів у низинах торф'яників. Дерново-підзолисті піщані та супіщані підстави з кислотною реакцією обґрунтованого розчину формуються на підвищених ділянках місцевості та на місцях із сильним шаром льодовикових нанесень.

Найбільш родючі з різноманітних обґрунтувань області знаходяться в південній частині. Сірі лісові, темно-сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені становлять 119,3 тис. га, чорноземі типові становлять 205,6 тис. га, лучні та чорноземно-лучні підстави становлять 35,8 тис. га, а дерново-глейові підстави становлять 21,5 тис. га.

На території, яка має обґрунтування з високою природною родючістю, спостерігаються наступні характеристики:

- на лісових територіях є 112,5 тис. га чорноземів, які не еродовані та не солонцюваті суглинки;
- 79,7 тисяч гектарів незасолених не солонцюваних суглинків лучно-чорноземного та чорноземно-лучного типу;
- на лісах глеюючих є 38,6 тис. га темно-сірих опідзолених і чорноземних опідзолених;
- 0,1 тис. га підзолисто-дернових суглинків;
- на площі 0,8 тис. га осушені торфовища середньої та глибокої глибини.

Близько 232 000 га складають угіддя з обґрунтуванням високої природної родючості, а сільськогосподарські угіддя становлять 1510,1 000 га, або 50,6% території.

Наразі стан обґрунтування сільськогосподарських угідь є досить складним. Змінення вмісту гумусів, засолення, закислення та ущільнення підстав є дуже поширеними явищами на території.

Сільськогосподарські угіддя регіону отримали рейтинг 37 балів за еколого-агрохімічним станом, тоді як орні землі отримали рейтинг 39 балів. В Україні ці землі отримали в середньому 55 балів, що в 1,3 рази вище, ніж по області.

Орні землі Лісостепової області мають середню оцінку 51 бал, тоді як Поліська область має 32 бали [18].

Фізико-хімічні аналізи показали, що темно-сірі опідзолені поверхнево-глейові ґрунти з легкосуглинковим гранулометричним складом (від 0 до 31 см) містять фізичну глину з частинками розміром менше 0,01 мм, що становить 25,00% від загальної фракції. Щільність ґрунту становить 1,37 г/см³, а максимальний запас вологи становить 169 мм на глибині 0-100 см.

У гумусово-елювіальному горизонті (0-31 см) вміст гумусу низький на 2,00%, а в гумусово-ілювіальному (33-43 см) дуже низький на 0,9%.

В гумусово-елювіальному горизонті реакція ґрунтового розчину слабокисла; рН солі становить 5,50, а в середньокислому гумусово-елювіальному горизонті 4,80. З показником гідролітичної кислотності 1,45 мг-екв/100 г ґрунту ці ґрунти відносяться до нейтральних. Середня кількість ввібраних основ становить 11,25 мг-екв на 100 г ґрунту.

Наявні ґрунти мають високий рівень бору (0,70 мг/кг), марганцю (46,70 мг/кг) і кобальту (1,00 мг/кг), а також високий рівень міді (0,80 мг/кг). У ґрунті присутні солі важких металів у кількостях, які не перевищують ГДК, наприклад, 1,20 мг/кг свинцю та 0,20 мг/кг кадмію. Не було знайдено пестицидів ДДТ або його ізомерів, гексахлорану. Щільність забруднення цезієм-137 становить 0,57 Кі/м². Не виявлено стронцію-90 [19].

Згідно з чинним «Переліком особливо цінних груп ґрунтів», затвердженим наказом Державного комітету України по земельних ресурсах №245 від 6 жовтня 2003 року, темно-сірі опідзолені поверхнево-глейоваті легкосуглинкові ґрунти, які знаходяться на досліджуваній ділянці, не належать до особливо цінних.

Згідно з матеріалами детального ґрунтового обстеження, верхній родючий гумусований шар (гумусово-елювіальний горизонт) темно-сірого опідзоленого поверхнево-глейового легкосуглинкового ґрунту на лесовидних відкладах товщиною 30 см має бути знятий, оскільки вміст гумусу в ґрунті становить 2,0%.

Проектування – це друга стадія, яка також називається безпосереднім розробкою робочого проєкту землеустрою. Відповідно до статті 54 Закону України «Про землеустрій» ми створили структуру робочого проєкту землеустрою, яка включає: техніко-економічні показники, пояснювальну записку, додатки, розрахунки кошторисної вартості впровадження запроєктованих заходів з охорони земель, графічні матеріали.

Інженерно-геологічні зйомки та складені на їх основі карти дають першу інформацію про геологію регіону. Структура, текстура порід, потужність і характер залягання ґрунтових вод враховуються на порушених землях. Дані використовуються для визначення категорії ґрунту для землерийних машин.

Підземні води, особливо перший від поверхні водоносний шар, мають вирішальне значення для оцінки інженерно-геологічних умов. Гідрогеологічні вишукування вимірюють такі параметри, як глибина залягання, потужність, умови живлення та інші. Під час ґрунтових досліджень було виявлено, що техногенний ґрунт був присутній на території землювання. Родючий шар ґрунту має щільність до 10 см, хоча це може бути незначним у деяких місцях.

Ділянка, де було видалено родючий шар ґрунту, покрита звичайними важко-суглинистими чорноземами. Щільність ґрунту 50 см, а в шарі ґрунту 0-20 см міститься 3,65% гумусу. Об'ємна вага цієї речовини становить 1,2 г/см³.

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ ОЛЕВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1 Еколого-економічний механізм раціонального використання, відтворення та охорони земельних ресурсів Олевської територіальної громади

Одним із основних компонентів створення та розвитку ринкових відносин є впровадження реформи землі. Здатність створювати нові відносини власності, створювати різноманітність в економіці та створювати повноцінний ринок залежать від того, наскільки ефективні та оптимальні земельні перетворення.

Система управління земельними ресурсами є важливим компонентом ринкових відносин у сфері землекористування, і вона повинна бути реалізована на принципово новій концепції. Щоб надати всім суб'єктам земельних відносин реальні можливості володіти, користуватися та господарювати землею. Проблема ефективного використання земельних ресурсів є складною, об'єднує різні галузі та має багато аспектів. Такий тип проблеми пов'язаний зі складністю організації об'єкту управління, який є соціально орієнтованою еколого-економічною системою. Опис і структура такої системи повинні бути основою успіху її управління [5].

Природа, суспільство та виробництво взаємозалежні з цією системою.

Розробка регіональних еколого-економічних моделей є необхідною для аналізу та управління процесами функціонування єдиної еколого-економічної системи. Ці моделі повинні адекватно описувати динаміку взаємодії між елементами системи.

Тим не менш, справжні проблеми управління земельними ресурсами не можуть бути зведені до цієї вихідної інформації та її зв'язків, які добре відомі та детерміновані. Таким чином, спроби звести процес управління до розробки

прогнозів і планів за допомогою економіко-математичних методів залишаються невдалими. В процесі управління необхідно враховувати, що ситуації завжди можуть змінитися, що економічні, соціальні, правові та навіть політичні обставини змінюються, і що про об'єкт управління може бути недостатньо інформації.

Питання ускладнюється ще й тим, що під час процесу управління не можна розглядати лише економічну сторону справи; також необхідно враховувати моральні, ідеологічні, правові, природні та історичні умови суспільного розвитку. При розробці механізму управління земельними ресурсами також важливо враховувати особливості та історичні умови регіону; недооцінка цих факторів може призвести до економічних витрат і соціальних потрясінь.

Відмінності в системі управління земельними ресурсами в різних регіонах залежать від багатьох факторів, включаючи, але не обмежуючись цими, кількість населення, рівень землезабезпеченості, якість ґрунту, масштаби інструктуризації та урбанізації, рівень розвитку натурального господарства та інші фактори. Нерівномірне антропогенне навантаження на природні ресурси України досягло критичної точки, яка має катастрофічні наслідки для загальної системи землекористування та соціальної сфери в цілому [1, с. 72].

Перетворення навколишнього середовища, яке призводить до зменшення природно-ресурсного потенціалу та порушення загального екологічного балансу, є одним із найбільш помітних наслідків антропогенної діяльності. У результаті антропогенного впливу на природне середовище ґрунтовий покрив значною мірою втратив свої властивості саморегуляції.

Помітне, а іноді катастрофічне погіршення навколишнього середовища, зокрема земельних ресурсів. На превеликий жаль, система управління природокористуванням держави поки що зосереджена на споживацькому ставленні до природи та землі в цілому. Ця парадигма соціально-економічної політики повинна бути рішуче скасована. Україна також повинна навчитися сучасним світовим тенденціям у використанні землі, що означає ефективне використання угідь без негативних екологічних наслідків.

Система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на охорону, збереження та відтворення природних ресурсів, називається державною політикою охорони та раціонального використання земель. Природоохоронне законодавство, стандартизація, екологія та моніторинг є важливими компонентами контролю за якістю навколишнього середовища. Розробка екологічних правил землекористування є найважливішим кроком до стабілізації екологічної ситуації.

Екологічне нормування – це процес встановлення стандартів, правил і вимог щодо збереження навколишнього середовища, розумного використання природних ресурсів і дотримання екологічної безпеки. За останні кілька років посилення землеробства, індустріалізація та хімізація спричинили занепокоєння екологією в агроландшафтах. Це проявляється посиленням ерозійних процесів, погіршенням агрофізичного стану ґрунту, дегуміфікацією, накопиченням токсичних речовин, зниженням біологічної ємності ґрунту та іншими видами деградації [20].

Процеси забруднення земельних угідь як техногенного (включаючи радіонуклідне), так і пов'язаного з хімізацією сільського господарства ускладнюють деградаційні явища. Враховуючи поточну екологічну ситуацію та те, що її не можна погіршувати, необхідно продовжувати реформувати землю, щоб створити нові системи землеволодіння та землекористування відповідно до екологічних вимог. Кожне використання землі вимагає певних робіт, щоб організувати місце для господарювання.

Розробка та впровадження методу інтегральної оцінки використання земель об'єднаних територіальних громад включає наступні етапи: визначення просторових, містобудівних, соціально-економічних і екологічних характеристик використання земель об'єднаних територіальних громад; створення відповідних локальних чинників; створення узагальнюючих показників; створення багаторівневої системи показників інтегральної оцінки використання земель ОТГ; оцінка локальних чинників за допомогою як кількісних, так і якісних. Визначення відповідних вагових коефіцієнтів, оцінка

інтегрального показника, інтерпретація результатів і розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо створення та проведення моніторингу, щоб підвищити ефективність використання земель ОТГ.

За розширенням основних екзогенних геологічних процесів у Житомирській області відбувається чітке розмежування між Поліссям і Лісостепом. Це пов'язано з особливостями геологічної будови, процесами ґрунтоутворення, природним географічним розподілом атмосферних опадів, режимами зволоження та випаровування, особливостями осадконакопичення, рівнями та об'ємами ґрунтових вод, формуванням та розподілом стоку річкових систем, природною .

Полісся Житомирщини є зоною природного підтоплення через близькі залягання масивів кристалічних порід, каолінізованих продуктів вивітрювання, суглинків глини та каолінів, які є природними водоупорами. У поєднанні з рівнинним рельєфом регіону високе багаторічне стояння обґрунтованих вод і низька швидкість стоку річок є результатами цього підтоплення.

Підняття Словечансько-Овруцького кряжу є унікальним геологічним утворенням на півночі Житомирської області. Його підстави складаються переважно з лісовидних суглинків, і там є сильна яружно-балкова система та інтенсивні процеси водної ерозії. Понад 13 000 гектарів еродованих земель , розташованих на схилах Словечансько-Овруцького кряжу в Овруцькому районі, де кожен інтенсивний розвиток ерозійних процесів. У певних районах кряжу окремі яри можуть летіти зі швидкістю до 100 метрів на рік.

Дефляційні процеси відбуваються на рівнинній території Полісся, де велика кількість піщаних і супіщаних підстав розташовані на глибоких пісках . такі землі займають 114,5 тис. га, і значна частина з них є дефляційно небезпечними (40 %) [21].

На Поліссі вітрова ерозія проявляється на осушених торф'яниках і легких підставах, де критична швидкість вітру для відкритої поверхні ґрунту становить 5-6 м/сек для мінеральних ґрунтів і 8-9 м/сек для органічних ґрунтів.

Площинна ерозія поширюється в лісостеповій частині регіону. Ерозійні процеси в сільськогосподарських угідь Лісостепової частини області є результатом багатьох природних і антропогенних факторів, які впливають на сільськогосподарське виробництво.

У Бердичівському районі найбільша кількість ерозійно- нестійких земель (слабо, середньо та сильно змитих) знаходиться в межах Ружинської селищної ради (32 %) та Попільнянської селищної ради (16 %). У Житомирському районі ця кількість земель знаходиться в межах Любарської селищної ради (26 %).

У Житомирській області деградаційні процеси спостерігаються на 460 тис. га малопродуктивних земель. З них заболочених 284,9 тис. га, перезволожені 79,2 тис. га, піддані вітрової ерозії 27,0 тис. га, водній ерозії 68,9 тис. га, в тому числі середньо та сильно змитих 23,5 тис. га [22].

У таблиці 3.1 показано екологічний стан орних земель за проявом процесів деградації. Згідно з цими даними, перезволоження земель має найбільшу питому вагу серед деградаційних процесів (60%). Це ще один фактор ризику, пов'язаний із радіоактивними забрудненнями Полісся внаслідок Чорнобильської аварії [19, 23].

Таблиця 3.1

Екологічний стан орних земель області за проявом деградаційних процесів

Природна зона	Перезволоження		Заболочення		Підкислення		Ерозія		Дефляція		Радіоактивне забруднення	
	%	бал	%	бал	%	бал	%	бал	%	бал	%	бал
Полісся	51	4	11	2	10	2	4	1	11	2	30	3
Лісостеп	9	1	10	2	4	1	20	2	5	1	-	-
Область	39	3	10	2	8	1	8	1	10	1	13	2

Результати агрохімічного дослідження підтверджують висновки щодо деградації обґрунтованості. У 1966–1970 роках був найвищий вміст гумусу в обґрунтованому покриві ріллі. З 1981 по 1985 рік він значно зменшився. Наразі ця тенденція зберігається. Таким чином, відповідно з вихідним вмістом гумусу на Поліссі виявилося в 1,27 раза, на Лісостепу в 1,17 раза та в обґрунтованому покриві області в 1,2 раза.

Результати аналізу показують, що процеси руйнування агроландшафтів регіону можна зупинити за допомогою широкого спектру заходів, включаючи організаційні, агротехнічні, агрохімічні та гідротехнічні заходи, за допомогою обґрунтованих методів і достатнього фінансування.

Олевська територіальна громада розташована на півночі Житомирської області. Загальна площа громади становить 220,6 тис. га, з яких 72% (158,4 тис. га) займають землі сільськогосподарського призначення. Ґрунтовий покрив представлений переважно дерново-підзолистими ґрунтами, які мають середню та низьку родючість [24].

Незважаючи на значний потенціал, раціональне використання земельних ресурсів Олевської ТГ стикається з низкою проблем:

Деградація земель: ерозія, забруднення пестицидами та мінеральними добривами, зниження родючості.

Неефективне використання земель: значні площі сільськогосподарських угідь використовуються нераціонально, або не використовуються взагалі.

Незаконне захоплення земель: постійно зростає кількість випадків незаконного захоплення земельних ділянок.

Для вирішення вищезазначених проблем пропонується комплексний еколого-економічний механізм, який включає:

– Економічні інструменти:

Стимулювання раціонального використання земель: надання податкових пільг та субсидій за впровадження природоохоронних заходів, освоєння занедбаних земель, підвищення родючості ґрунтів.

– Екологічні інструменти:

Впровадження системи землеробства, що ґрунтується на принципах екологізації: мінімізація обробітку ґрунту, використання органічних добрив, сівозмін.

Рекультивація деградованих земель: проведення комплексу заходів з відновлення родючості ґрунтів та екосистем.

Державний контроль за використанням земель: посилення контролю за

дотриманням природоохоронного законодавства.

Впровадження еколого-економічного механізму раціонального використання, відтворення та охорони земельних ресурсів Олевської ТГ очікує:

- підвищення родючості ґрунтів;
- зменшення деградації земель;
- підвищення ефективності використання земель;
- збільшення надходжень до бюджету громади;
- покращення екологічного стану.

Еколого-економічний механізм раціонального використання, відтворення та охорони земельних ресурсів Олевської ТГ є важливим інструментом забезпечення продовольчої безпеки, збереження природних ресурсів та покращення екологічного стану громади.

3.2 Підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення Олевської територіальної громади

Сільськогосподарські культури в Олевській територіальній громаді спрямовані на оптимізацію використання земельних ресурсів і забезпечення стійкого та ефективного сільськогосподарського виробництва:

1. Сучасні агротехніки: застосування сучасних методів обробітку ґрунту, внесення добрив, захисту рослин та інших агротехнічних методів. Це може включати автоматизацію процесів, використання машинно-тракторного парку та моніторинг сільськогосподарських дронів.

2. Меліорація ґрунтів: створення кращих умов для розвитку рослин шляхом покращення систем дренажу, зрошення та відводу води.

3. Генетичне поліпшення рослин: використання сучасних сортів і гібридів рослин, які відповідають місцевим ґрунтам і клімату, мають високу врожайність і стійкі до стресу.

4. Системи зрошення: Щоб ефективно використовувати водні ресурси та забезпечити рослин вологою в потрібний час, використовуйте технології

зрошення, такі як крапельний полив або штучний дощ.

5. Органічне землеробство: підвищення родючості ґрунту за допомогою компостування, використання зелених добрив і мікробіологічних препаратів і зменшення використання пестицидів і хімічних добрив.

Забезпечення стійкості земельних прав у системі земельних відносин має важливе значення як для окремої площі, так і для розташування землі в певному місті. Це підвищує інтерес землекористувачів до дбайливого та господарського ставлення до замкнутих угідь у цих межах. Упорядкування землеустрою та територіального планування необхідно для підвищення ефективності та раціональності використання земельних ресурсів [25].

Незадовільне виконання фінансових зобов'язань щодо програм підвищення родючості земель є особливою проблемою. Два види робіт, пов'язаних із відновленням угідь, важливі для подальшого фінансування.

Первинним є технологічно-екологічні заходи, спрямовані на покращення використання сільськогосподарських земель. Ці заходи включають дотримання сівозмін, мінімальну кількість обробок, внесення органічних добрив, вапнування, промивка ґрунту, усунення джерела гною, мінеральних добрив і т.д. Другий вид є еколого-технологічним, що включає осушення, збільшення вмісту гумусу, посадку лісосмуг у місцях вітрової ерозії, ліквідацію ярів і зменшення водної ерозії, очищення озер і ставків і багато іншого [26].

По-перше, це робота, яка виконується безпосередньо в господарствах і силами господарств. По-друге, це робота, яка виконується міжгосподарськими та спеціалізованими організаціями. Перші можуть бути забезпечені грошима господарств, а другі – грошима держави, спеціальних фондів, джерелами яких можуть бути:

- податок на землю, який повинен повністю використовуватися для збереження землі;
- гроші приватних інвесторів;
- фінансові покарання для компаній у галузях економіки, які завдають шкоди навколишньому середовищу;

- кошти сільськогосподарських організацій, селянських господарств на відновлювальні роботи із землею на своїх ділянках [19].

Їх застава може стати джерелом фінансування робіт з відновлення та підвищення продуктивності деградованих сільгоспугідь.

Сільськогосподарські землі, які належать до категорії земель сільськогосподарського призначення, повинні бути законодавчо закріплені як використовувані неналежним чином відповідно до наступних критеріїв:

- на ріллі не вирощуються сільськогосподарські культури, а чисті та сидеральні пари не обробляються протягом більше двох років поспіль;
- багаторічні трави залишаються на одній ділянці більше трьох років поспіль; - не косять траву на сінокосах більше двох років поспіль;
- худоба не пасеться на пасовищах більше двох років поспіль.

Отже, важливо підкреслити, що раціональна система землеробства може підвищити ефективність використання земель сільськогосподарського призначення (табл. 3.2) [17, с. 220].

Таблиця 3.2

Фактори підвищення ефективності використання земель Олевської громади

1. Раціональна обробка ґрунтів (система машин і добрив)
2. Регулювання водного режиму
3. Система заходів щодо захисту ґрунту від водної та вітрової ерозії
4. Боротьба з переуцільненням ґрунтів
5. Боротьба з бур'янами, шкідниками та хворобами сільгоспкультур
6. Вапнування кислих і гіпсування засолених ґрунтів
7. Покращення природних кормових угідь

Крім того, необхідно радикальне вирішення загальноекономічних змін на державному, регіональному та місцевому рівнях. Реалізація наступних організаційно-економічних заходів дозволяє їх вирішити:

- встановлення рівних цін на продукти сільського господарства та товари та послуги інших галузей сільського господарства;
- зменшення кредитних ставок до рівня, який дозволяє збільшити відтворення;

- уточнення спеціалізації сільськогосподарських підприємств відповідно до їх географічного розташування;
- покращення структури посівних площ, щоб забезпечити збереження родючості ґрунту та оптимальне співвідношення економічно вигідних (затребуваних на ринку) сільськогосподарських культур;
- постійно стежити за землею.

Постійне збільшення продуктивності землі є надзвичайно важливою проблемою, яка має вирішальне значення для уряду, оскільки від успішного вирішення цієї проблеми залежать темпи розвитку галузей народного господарства, рівень добробуту населення та економіка країни в цілому. У наш час особливо важливим є створення чітко визначеної державної політики щодо земель сільськогосподарського призначення, а також основних цілей і методів удосконалення регулювання земельних відносин у сільському господарстві та впорядкування землекористування.

Протягом багатьох десятиліть антропогенного навантаження на навколишнє середовище спричинило значну техногенну шкоду екосистемі України, в тому числі і в Житомирській області.

Забруднення землі та обґрунтування радіоактивними ізотопами, важкими і важкоземельними елементами, які виникли в результаті аварії на Чорнобильському майданчику, а також небезпечними хімічними речовинами, які використовуються для захисту рослин під час інтенсивного землеробства та порушують правила поводження з такими речовинами, представляють найбільшу загрозу для здоров'я людини.

Радіоактивне забруднення обґрунтувань Полісся (райони Народницького, Овруцького, Олевського, Коростенського, Лугинського, Малинського, Ємільчинського, Новоград-Волинського та Хорошівського районів) значно ускладнює сільськогосподарське використання. Це відбувається через низький рН, переважають кислі та сильно кислі підстави, легкий механічний склад і перезволожені землі [13].

Сільське господарство, промисловість і транспорт є основними факторами

антропогенного впливу на земельні ресурси Лісостепового регіону.

Ерозійні явища представляють найбільшу загрозу фізичним структурам ґрунтів і земель.

Внаслідок інтенсивного землеробства в області сільськогосподарське освоєння території становить 50,6%, а розораність сільськогосподарських угідь становить 64,33 %. мають на значну строкатість показників, розораність сільськогосподарських угідь пов'язана з природною родючістю підставу. Лісостепова частина була найбільш розорана на 74 відсотки, у перехідній зоні 47 відсотків, а в поліській частині 29 %.

Несприятливі процеси в ландшафтних комплексах посилюються через недостатнє сільськогосподарське природокористування. Це призвело до того, що природне середовище втратило свої властивості саморегуляції, що особливо відзначалося в посушливому пору року, а також через тенденцію до зниження рівня обґрунтованих вод і водності водних об'єктів.

Хімічна меліорація обґрунтувань майже припинена. Для прикладу, у 1986-1990 роках було провапновано 174,4 тис. га. У 2001-2005 роках було провапновано 5,2 тис. га, у 2006-2010 роках – 7,3 тис. га, у 2011 році – 3,4 тис. га та у 2012 році – 3,7 тис. га.

Охорона землі – це комплекс законів, організацій, економічних та інших заходів, спрямованих на ефективне використання земель. Це включає запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського та лісогосподарського призначення, захист від шкідливих антропогенних факторів, відтворення та підвищення родючості обґрунтувань, підвищення продуктивності лісогосподарських земель, а також забезпечення особливого режиму використання земель для природоохорони, оздоровлення.

Збереження та відтворення земельних ресурсів, а також екологічної цінності природних і набутих якостей земель є основними завданнями охорони земель [10, с. 103].

Закон України «Про охорону земель» детально регулює основні напрямки охорони земель у різних видах господарської діяльності, такі як меліорація,

ведення лісового та водного господарства, будівництво та експлуатація лінійних інженерних споруд, ведення містобудівної діяльності тощо.

З метою підвищення протиерозійної стійкості території землевпорядні, містобудівні та інші проєкти повинні забезпечити захист земель від ерозії відповідно до цільових програм і планів. З цієї причини на сільськогосподарських землях широко впроваджується обґрунтовано захисна система землеробства, яка використовує контурну меліорацію та диференційоване використання земель залежно від рельєфу та обґрунтовано-екологічних умов.

Надання Кабінету Міністрів України повноважень визначати та приймати рішення щодо передачі цілісних майнових комплексів державним підприємствам, установам, організаціям, яким належить право постійного користування земельними ділянками сільськогосподарського призначення. Цей проєкт акта передбачає встановити організаційно-правовий механізм для перетворення державних підприємств, у постійному користуванні яких перебувають земельні ділянки сільськогосподарського призначення загальною площею не менше 100 га, у товариства з обмеженою відповідальністю, у яких держава володіє 100 відсотками статутного капіталу [8, с. 69].

Визначити процедуру реоформлення права постійного користування земельними ділянками державного підприємства, яке перетворюється на іншу юридичну особу, на право оренди строком на п'ятдесят років.

Оголошення земельних торгів для передачі в суборенду земельних ділянок, які орендуються державними підприємствами.

РОЗДІЛ 4. УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РЕКУЛЬТИВАЦІЇ МАЛОПРОДУКТИВНИХ УГІДЬ ОЛЕВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

4.1 Проєкт землеустрою щодо поліпшення стану малопродуктивних угідь

Під час дослідження з розробки проєкту землеустрою щодо покращення стану малопродуктивних земель використовувалися такі загальноприйняті методи наукових досліджень: теоретичний метод, монографічний метод, порівняльний метод та метод узагальнення.

Метою робочого проєкту землеустрою щодо поліпшення стану земель сільськогосподарського призначення є поліпшення стану малопродуктивних земель шляхом:

- нанесення родючого шару ґрунту;
- земляння, розщеплення ріллі;
- глибоке розпушування затоплених ґрунтів;
- застосування мікробіологічних препаратів, регуляторів росту рослин, мікродобрих, торфу та торфокомпостів, сапропелю, озерного та річкового мулу;
- проведення хімічної меліорації (вапнування, гіпсування) та інших заходів щодо збереження і підвищення родючості ґрунтів;
- викорчування виведених з експлуатації багаторічних насаджень.

Депонування (поліпшення стану малопродуктивних земель) проводиться з метою підвищення родючості ґрунтів малопродуктивних земель і має ряд особливостей:

- нанесення родючого шару ґрунту, як правило, на малопродуктивні землі з метою подальшого їх використання під рілля та багаторічні насадження; при виборі земляних робіт враховується можливість їх залучення на

більш продуктивних землях і виключаються варіанти, при яких ця трансформація неможлива;

- заземлення проводиться найчастіше в таких випадках, у зв'язку з відведенням землі для несільськогосподарських потреб є необхідність і можливість використання родючого шару ґрунту виділеної земельної ділянки;
- ефекту заземлення можна досягти шляхом розробки відповідних сівозмін, дотримання необхідного рівня агротехніки вирощування сільськогосподарських культур щодо високого рівня механізації сільськогосподарських робіт, хімізації та використання нових сортів високоврожайних культур;
- заземлення може здійснюватися окремими етапами, розрахованими на виконання протягом одного року;
- заземлення рекомендується проводити переважно в посушливий літньо-осінній період, щоб уникнути різкого зниження якості виконуваних робіт та подорожчання робіт із заземлення;
- об'єктом землеробства є малопродуктивні землі, на яких нанесення родючого шару ґрунту значно підвищить родючість ґрунту.

Об'єктом дослідження було сільськогосподарське угіддя, (земельні ділянки № 1 та № 2), що знаходиться в межах с. Лопатичі (рис. 4.1)

Рис. 4.1. Розташування земельної ділянки

Досліджені земельні ділянки загальною площею 15,2544 га (земельна ділянка № 1 – площа 8,3317 га; земельна ділянка № 2 – площа 6,9227 га). Земля - сіножаті. Загальні обсяги переміщення земельних мас на зазначених ділянках представлені в таблиці 4.1.

Земельна ділянка №1 має в плані форму неправильного трикутника. Цільове призначення (використання) земельної ділянки - для іншого сільськогосподарського призначення. Перепади висот в межах земельної ділянки в середньому становлять 2-3 м, іноді більше. Загальний нахил поверхні на північ і північний схід.

Земельна ділянка №2 на південному заході примикає до земельної ділянки №1 і має форму, близьку до прямокутника з розмірами сторін, більша близько 510 м, менша близько 130 м. Цільове призначення (використання) земельної ділянки – для інших сільськогосподарських потреб. Перепади висот в межах земельної ділянки в середньому становлять 1-1,5 м, іноді більше. Загальний нахил поверхні на північний схід [8].

Таблиця 4.1

Загальні обсяги переміщення земельних мас на земельних ділянках №1 та №2

Номер земельних ділянок	Площа земельних ділянок	Середня глибина переміщення земних мас, м	Об'єми переміщення земельних мас м ³
1	83317	0,2-0,4	16377
2	69227	0,2-0,5	17508
Всього	152544	0,2-0,5	33885

У ландшафтному відношенні досліджувана територія являє собою низинне болото. Тут переважають безлісі осокові, осоково-сфагнові та сухотравно-осокові угруповання. По периферії болотних масивів, на більш сухій, підвищеній місцевості утворюються справжні луки з осоки східної, очерету, осоки. Досить часто у складі різнотрав'я зустрічаються осот їстівний, тризуб морський, щавель кислий, щавель польовий, волошка лучна. Подекуди трапляються кущі верби та лози (куртини), поодинокі дерева (рис. 4.2).

Рис. 4.2 Загальний вигляд досліджуваної ділянки

У центральній частині земельних ділянок внаслідок непромислового видобутку торфу в середині минулого століття утворилися кар'єри. Останні являють собою залишкові рови неправильної форми (переважно видовжені), заповнені водою. Під час весняного танення снігу низинні ділянки суші підтоплюються і заболочуються. При цьому амплітуда коливань води може досягати 1,0-1,5 м.

Ґрунтовий покрив землеволодіння представлений органічними ґрунтами різної глибини торфового шару. Тут виявлено такі агровиробничі групи ґрунтів: торфово-болотні не осушені (код агрогрупи ґрунтів 145); неглибокі не осушені торфовища (код агрогрупи ґрунтів 145); середньо глибокі та глибокі, сильно розкладені торфовища (код агрогрупи ґрунтів 152). Ґрунти засмічені середньозернистими голубуватими мулистими пісками алювіального походження.

Основні проєктні рішення щодо визначення заходів щодо рекультивації малопродуктивних земель визначаються такими положеннями і зводяться до наступного: на зазначених землях відбулися зміни в структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід, і в гідрологічному режимі внаслідок гірничих робіт, у тому числі самовільного видобутку торфу, а також пожеж, у зв'язку з чим вимагають заземлення;

Заземлення виконується в два етапи:

1) перший етап включає вирівнювання даної поверхні ґрунтом, від

підвищених форм рельєфу даних земельних ділянок і заповнення ним виїмок, вдавлень, канал тощо, планування поверхні;

2) другий етап включає підготовку наданої поверхні до використання землі за цільовим призначенням, зокрема глибоку оранку землі, культивуацію з боронуванням і посів багаторічних трав.

Враховуючи територіальне розташування порушених земельних ділянок, природні та інші умови, планується їх покращення з подальшим сільськогосподарським використанням.

Перший етап передбачає повну засипку залишків торф'яних робіт та прилеглої території місцевим ґрунтом. Утворюється рівна поверхня з пологим профілем і однобічним ухилом від 1 до 3°, рельєф якої дозволяє відводити надлишки води.

Для розрахунку обсягів земляних робіт розроблено план земляних мас за розрахунковими квадратами. У периферійних частинах земельних ділянок розрахункові квадрати дещо спотворені (видовжені та неправильної форми), що зумовлено формою земельних ділянок у плані. Розміри сторін розрахункових квадратів складають у середньому 50-60 м (рис. 4.3, 4.4). Глибина переміщення земних мас залежно від перепаду рельєфу в середньому становить 0,2-0,5 м.

Рис. 4.3 План земельних масивів за розрахунковими квадратами(діл. №1)

Рис. 4.4. План земельних масивів за розрахунковими квадратами(діл. №2)

Після заповнення бланків негативного рельєфу проводиться планування всієї території.

Другий етап є завершальним етапом поліпшення земель і включає глибоку оранку сільськогосподарських угідь, культивуацію з боронуванням і посівом багаторічних трав на всій площі земельної власності.

При сівбі багаторічних трав велике значення має правильний підбір окремих бобових і злакових трав для сумішей, оскільки від цього значною мірою залежить їх урожай. Травосуміші необхідно підбирати так, щоб швидко створювався зімкнутий травостої і міцна дернина, стійка до змиву і випасу худоби. Найдоцільніше сіяти бобові та злакові травосуміші. Для поверхневого посіву рекомендована травосумішка: райграс високий і еспарцет.

Надзвичайно важливим для розвитку земельних відносин є розроблення робочих проєктів землеустрою щодо поліпшення малопродуктивних земель. Ґрунтування малопродуктивних земель слід проводити за оптимальної вологості – вологості осипання родючого шару ґрунту, що вноситься. На час проведення меліоративних робіт ділянки малопродуктивних земель переводять

у стан меліоративної підготовки. Технологія нанесення родючого шару ґрунту повинна передбачати мінімальний проїзд транспортно-планувальних засобів, які ущільнюють ґрунт і таким чином негативно впливають на його фізичні властивості та погіршують умови росту і розвитку рослин.

Після оземлення малопродуктивні землі можна використовувати так само, як і землі з зональними ґрунтами. Використання земельних ділянок після земляних робіт у сівозміні слід починати з парів для досягнення більш сприятливої щільності ґрунту, боротьби з бур'янами, покращення умов накопичення вологи.

4.2 Підсумок результатів та пропозиції щодо необхідності рекультивації малопродуктивних угідь

Узагальнюючи результати дослідження, стає очевидним, що малопродуктивні угіддя в Олевській територіальній громаді повинні бути реабілітовані з наступних причин:

1. Збільшення врожайності: Рекультивація ґрунту сприяє покращенню якості та родючості ґрунту, що призводить до вищої врожайності та більшої кількості сільськогосподарської продукції.
2. Стійкість до стресів: Якщо ґрунт стане більш родючим, рослини зможуть краще адаптуватися до стресових ситуацій, таких як засуха та низька водоносність.
3. Екологічні переваги: Рекультивація допоможе зберегти та відновити екосистеми, покращивши якість ґрунту та водних ресурсів.
4. Економічні вигоди: Збільшення врожайності сприятиме розвитку сільськогосподарського сектору в громаді та збільшить доходи сільських господарств.

Таким чином, відновлення малопродуктивних угідь в Олевській територіальній громаді є життєво важливою та необхідною мірою для покращення якості життя місцевих жителів і сприяння розвитку сільського господарства в регіоні [4].

Запропоновано створити геоінформаційне забезпечення для формування та впровадження моніторингу використання земель ОТГ (табл. 4.2). Моніторинг повинен базуватися на отриманих значеннях інтегрального показника та бути представленим даними за регіонами. Розробка карт GIS із значеннями інтегральних показників використання земель об'єднаних територіальних громад за регіонами є основою для формування цього забезпечення. Карти аналізують використання земель ОТГ на основі просторових, містобудівних, соціально-економічних і екологічних факторів. Запропоновані кроки для використання інтегральних показників використання земель об'єднаних територіальних громад включають створення схеми розподілу даних інтегральних показників за регіонами та визначення структури бази геоданих.

Таблиця 4.2

**Формування геоінформаційного забезпечення моніторингу
використання земель об'єднаних територіальних громад**

1	Моделювання узагальнюючих показників використання земель об'єднаних територіальних громад
2	Створення бази геоданих показників використання земель об'єднаних територіальних громад із урахуванням просторових, містобудівних, соціально-економічних і екологічних особливостей
3	Вибір просторової основи та прив'язка визначених показників використання земель ОТГ за регіонами
4	Розподіл зон формування інтегрального та узагальнюючих показників використання земель ОТГ за регіонами
5	Здійснення аналізу інтегрального та узагальнюючих показників використання земель ОТГ за регіонами
6	Візуальне представлення даних аналізу інтегрального та узагальнюючих показників на моніторинговій ГІС-карті
7	Формування просторової основи показника зміни валового регіонального продукту на одиницю площі
8	Побудова моніторингової ГІС-карти показника зміни валового регіонального продукту на одиницю площі
9	Розробка моніторингової ГІС-карти прогнозних значень показника зміни інтегрального чинника використання земель ОТГ та валового регіонального продукту на одиницю площі залежно від змін

При цьому важливою складовою схеми є моделювання впливу різних узагальнюючих показників, які є основним фактором, який визначає загальний рівень використання земель ОТГ. Запропонована схема дозволяє створити 157

геоінформаційних систем, які будуть стежити за використанням земель об'єднаних територіальних громад [2, с. 38].

Розроблена таблиця включає наступні елементи:

1. Моделювання узагальнюючих критеріїв використання земель об'єднаних територіальних громад.

2. Створити базу геоданих, яка оцінює використання земель об'єднаних територіальних громад з огляду на просторові, містобудівні, соціально-економічні та екологічні характеристики.

3. Вибір просторової основи та зв'язка визначених показників використання земель ОТГ за регіонами

4. Розподіл регіонів для створення інтегральних і узагальнюючих показників використання земель ОТГ.

5. Оцінка інтегральних і узагальнюючих показників використання земель ОТГ за регіонами.

6. На моніторинговій ГІС-карті зображено дані аналізу інтегральних і узагальнюючих показників.

7. Формування просторової основи для показника зміни регіонального валового продукту на одиницю площі.

8. Створити моніторингову карту ГІС, яка показує зміну валового регіонального продукту на одиницю площі.

9. Застосування змін інтегрального чинника використання земель ОТГ для створення моніторингової ГІС-карти прогнозних значень показника зміни валового регіонального продукту на одиницю площі. Як показано на схемі, використання геоінформаційних систем дозволяє моделювати, оцінювати та аналізувати інтегральні та узагальнюючі показники використання земель об'єднаних територіальних громад. Це дозволяє створити моніторингову основу для прийняття рішень щодо використання земель ОТГ [9].

ВИСНОВКИ

Земельні ресурси втрачають свою господарську цінність через нераціональне використання сільськогосподарських угідь, добуток корисних копалин, будівництво, геологорозвідку та інші види виробничої діяльності людини. Це призводить до того, що земельні ресурси стають джерелом негативного впливу на оточуюче середовище.

Для подальшого використання цих порушених земель потрібно проводити роботи по їх покращенню. Одним із заходів покращення порушених земель є процес землювання, тобто знімання родючого шару ґрунту із сільськогосподарських угідь, які вилучаються для несільськогосподарських цілей і нанесення цього родючого ґрунту на малопродуктивні землі.

У ході дослідження були проаналізовані наукові праці з питань екології, економіки, землеустрою та природокористування. Це дозволило сформувані теоретичну базу для розробки еколого-економічного механізму раціонального використання земельних ресурсів Олевської ТГ.

На території Олевської територіальної громади під час досліджень були виявлені малопродуктивні ділянки, площею 15,2544га (земельна ділянка № 1 – площа 8,3317 га; земельна ділянка № 2 – площа 6,9227 га).

У ландшафтному відношенні досліджувана територія являє собою низинне болото. Тут переважають безлісі осокові, осоково-сфагнові та сухотравно-осокові угруповання. Земля - сіножаті.

Враховуючи територіальне розташування порушених земельних ділянок, природні та інші умови, пропонується їх покращення з подальшим сільськогосподарським використанням у два етапи.

Перший етап передбачає повну засипку залишків торф'яних робіт та прилеглої території місцевим ґрунтом з утворенням рівної поверхні з пологим профілем і однобічним ухилом від 1 до 3°.

Для розрахунку обсягів земляних робіт розроблено план земляних мас за розрахунковими квадратами з розмірами сторін у середньому 50-60 м, глибина

переміщення земних мас залежно від перепаду рельєфу в середньому становить 0,2-0,5 м.

Другий етап включає глибоку оранку сільськогосподарських угідь, культивування з боронуванням і посівом багаторічних трав на всій площі земельної власності. Для поверхневого посіву рекомендована травосумішка: райграс високий і еспарцет.

Запропоновано створити геоінформаційне забезпечення для формування та впровадження моніторингу використання земель ОТГ. Для визначення структури бази геоданих запропоновано використовувати інтегральні показники освоєння земель територіальної громади. Розроблена схема моделювання впливу різних узагальнюючих показників, що визначають загальний рівень використання земель ОТГ.

Проведене дослідження щодо розробки проєкту землеустрою для поліпшення стану малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення має наступні важливі висновки:

- аналіз показав, що малопродуктивні землі вимагають комплексу заходів для покращення родючості ґрунту та збільшення їх використання.
- встановлено, що нанесення родючого шару ґрунту, землювання, застосування мікробіологічних препаратів та інших методів є ефективними способами підвищення родючості малопродуктивних земель.
- депонування малопродуктивних земель потребує уважного врахування географічних, кліматичних та екологічних умов, а також раціонального використання землеробських методів.
- пропонуються конкретні етапи рекультивації, які включають вирівнювання поверхні та використання сільськогосподарських методів для підготовки землі до подальшого використання.

Розробка проєкту землеустрою має велике значення для розвитку сільського господарства та забезпечення сталого використання земельних ресурсів. Подальше дослідження та впровадження запропонованих заходів сприятиме покращенню якості та продуктивності сільськогосподарських угідь.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

У системі національної охорони земель, збереження і використання родючого шару ґрунту при порушенні ґрунтового покриву є важливою економіко-екологічною, галузевою та економічною проблемою.

Будь-якому виду порушення ґрунтового покриву має передувати зняття родючого шару ґрунту, його складування та використання на непродуктивних землях або в інших цілях. Метою земляних робіт є створення на ділянці земляних робіт високопродуктивного орного горизонту, поліпшення зміни масиву та підготовка ділянки до біологічного освоєння земель.

Основним завданням рекультивації малопродуктивних земель є встановлення правильної технології зняття і транспортування родючого шару ґрунту, що не суперечить принципам охорони природи.

Крім поліпшення малопродуктивних земель у сільській місцевості, розчищення земель проводять на території міст у зеленій зоні, а також при ліквідації наслідків забруднення земель (аварій на промислових підприємствах, захаращення, забруднення міських землях). Землеробство для сільського господарства проводиться з метою збереження родючого шару ґрунту в місцях його виїмки та надання землі зниженої родючості.

Заземлення необхідно проводити з урахуванням: оцінки придатності знятого шару ґрунту для використання в місцях зниженої родючості (хімічний склад ґрунтів, кадастрово-оціночна оцінка); визначення місця розташування та продуктивності ділянок зниженої родючості з урахуванням транспортної доступності до будівельного майданчика; ретельна підготовка поверхні майданчика; попереднє проведення культурно-меліоративних робіт і первинної обробки ґрунту; класифікація малопродуктивних земель для земляних робіт; дотримання вимог щодо заземлення; визначення необхідності проведення біологічного етапу рекультивації земель (агрорекультиваційних, протиерозійних та меліоративних робіт) на ділянці. Заземлення на території

міст здійснюється з метою: підвищення родючості ґрунтів у зеленій зоні міст, яка виконує санітарно-гігієнічні, рекреаційні та захисні функції (захист від пилу, газів, диму); зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, ліквідація забруднених, захламлених міських земель у промислових зонах міста; покращення екології та створення сприятливих умов для відпочинку мешканців.

Рекультивация малопродуктивних земель є ключовим елементом забезпечення екологічної, економічної та соціальної стійкості. Рекультивация малопродуктивних земель повинна бути розглянута як довгострокова стратегія з метою сталого використання земельних ресурсів. Плани повинні передбачати не лише відновлення родючості, а й збереження цього стану на тривалий період часу.

Важливо залучати місцевих жителів, фермерів, науковців та інші зацікавлені сторони до процесу рекультивации. Їхні знання, досвід та підтримка можуть значно полегшити та покращити результати відновлення земель.

Потрібно створити стимули для підприємств та організацій для активного залучення до рекультивацийних проєктів шляхом надання податкових пільг, грантів або інших фінансових інcentивів.

Важливо забезпечити ефективний моніторинг та нагляд за проведенням рекультивацийних заходів. Це може бути досягнуто через залучення спеціалізованих органів та експертів з охорони навколишнього середовища для оцінки результатів рекультивации.

Після завершення рекультивацийних заходів необхідно здійснювати систематичний моніторинг та оцінку результатів. Це дозволить вчасно виявляти проблеми та коригувати стратегії відновлення.

Виконання цих рекомендацій допоможе оптимізувати процес рекультивации малопродуктивних земель та забезпечити стійкий розвиток аграрних територій.

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура земельного фонду регіону

Основні види земель та угідь	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	усьог о, тис. га	% до загальн ої площі території	усьог о, тис. га	% до загальн ої площі території	усьог о, тис. га	% до загальн ої площі території
1	2	3	4	5	6	7
Загальна територія	2982,7	100	2982,7	100	2982,7	100
у тому числі:						
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	1510,1	50,6	1510,1	50,6	1510,1	50,6
рілля	1112,7	37,3	1112,7	37,3	1112,7	37,3
перелоги	62,1	2,1	62,1	2,1	62,1	2,1
багаторічні насадження	23,4	0,8	23,4	0,8	23,4	0,8
сіножаті і пасовища	311,9	10,4	311,9	10,4	311,9	10,4
2. Ліси та інші лісовкриті площі	1123,4	37,7	1123,4	37,7	1123,4	37,7
з них вкриті лісовою рослинністю	1024,0	34,3	1024,0	34,3	1024,0	34,3
3. Забудовані землі	89,0	3,0	89,0	3,0	89,0	3,0
4. Відкриті заболочені землі	101,2	3,4	101,2	3,4	101,2	3,4
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	38,3	1,3	38,3	1,3	38,3	1,3
6. Інші землі	72,1	2,4	72,1	2,4	72,1	2,4
Усього земель (суша)	2934,1	98,4	2934,1	98,4	2934,1	98,4
Території, що покриті поверхневими водами	48,6	1,6	48,6	1,6	48,6	1,6

Характеристика ґрунтів Олевської ОТГ

Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
Дуже Низький <1,1	Низький 1,1-2,0	Середній 2,1-3,0	Підвищений 3,1-4,0	Високий 4,1-5,0	Дуже високий >5,0	
1	2	3	4	5	6	7
4,6	48,3	21,5	25,6	-	-	2,08

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту, що легко гідролізується

Площа ґрунтів, %				Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Корнфілд)
Дуже Низький <100	Низький 101,0-150,0	Середній 151,0-200,0	Підвищений >200	
1	2	3	4	5
63,2	35,8	0,9	0,1	89

Характеристика ґрунтів за нітрифікаційною здатністю

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
Дуже Низький <5	Низький 5-8	Середній 9-15	Підвищений 16-30	Високий 31-60	Дуже високий >60	
1	2	3	4	5	6	7
-	-	-	-	-	-	-

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук фосфору

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Кірсанов)
Дуже Низький <25,0	Низький 26,0-50,0	Середній 51-100	Підвищений 101-150	Високий 151-250	Дуже високий >250	
1	2	3	4	5	6	7
2,3	11,0	29,2	27,8	29,5	0,2	119

Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук калію

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Кірсанов)
Дуже Низький <40	Низький 41-80	Середній 81-120	Підвищений 121-170	Високий 171-250	Дуже високий >250	
1	2	3	4	5	6	7
11,2	40,2	39,5	9,0	0,1	-	80

Види документації із землеустрою

(що (не визначені Законом України «Про землеустрій»), які регламентують діяльність щодо захисту земель від деградаційних процесів та відтворення родючості деградованих і малопродуктивних земель)

Нормативно-правовий акт щодорозроблення документації із землеустрою	Найменування документації із землеустрою
Стаття 25 Закону України «Про охорону земель» від 19.06.2003 року №962-IV	Проект землеохоронних заходів земельних ділянок
Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2001 року №87 «Про порядок використання земель у зонах їх можливого затоплення внаслідок повеней і паводків» (пункт 7 Порядку)	Проект землеустрою щодо використання земель затоплення у сільськогосподарському використанні
Наказ Держкомзему України від 17.10.2002 року №175 «Про Порядок консервації земель» (зарєстрований в Міністерстві юстиції України 14.02.2003 року №117/7438 (пункт 8 Порядку)	Проект землеустрою щодо консервації земель
Наказ Держкомзему України від 04.01.2005 року №1 «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок» (зарєстрований в Міністерстві юстиції України 20.01.2005 року №522/2326 (пункт 5 Положення)	Робочий проект землеустрою щодо зняття, переміщення, збереження та нанесення родючого шару ґрунту на малопродуктивні угіддя

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 15.12.2023).
2. Земельна реформа. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichnezrostannya/zemelna-reforma> (дата звернення: 20.12.2023).
3. Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1559-17> (дата звернення: 08.02.2024).
4. Дорожня карта кліматичних цілей України до 2030 року: бачення громадськості. Київ: Екодія, 2020. 52 с.
5. Богіра М. С. Відновлення родючості меліорованих земель. Львів: Львів. нац. аграр. ун-т, 2018. 334 с.
6. Снітинський В. В., Яціва І. Б. Вчені Львівського національного аграрного університету виробництву: каталог інноваційних розробок. Львів: Львів. нац. аграр. ун-т, 2018. 71-77 с.
7. Ступень М. Г. Земельні ресурси : словник-довідник. Львів : Львів. держ. аграр. у-т., 2005. 160 с.
8. Колодій П.П. Сучасний землеустрій та напрями його вдосконалення. Серія: Економіка АПК 2017. Випуск 24 (2). 74-79 с.
9. Коханець О. І. Моніторинг земельних ресурсів та розробка рекомендацій стосовно підвищення ефективності їх використання. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/1692> (дата звернення: 18.02.2024).
10. Орел С. А. Стан та основні проблеми використання земель сільськогосподарського призначення в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_9_13 (дата звернення: 25.02.2024).
11. Орел С. А. Інвестиції: практика та досвід. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_9_13 (дата звернення: 25.02.2024).

12. Єфремова О. М. Рекультивація земель як провідний захід поліпшення стану малопродуктивних угідь. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Гірничі, будівельні, природоохоронні технології та екологія» (присвяченої Дню науки) 15 травня 2024 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2024. С. 23.

13. Потапенко В.Г. Проблеми державної системи екологічного моніторингу в Україні та шляхи їх подолання. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1038/> (дата звернення: 04.03.2024).

14. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-4. URL: <http://www.rada.kiev.ua/zakon> (дата звернення: 11.03.2024).

15. Про затвердження переліку особливо цінних груп ґрунтів : Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 06.10.2003 р. № 254. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1030.935.0> (дата звернення: 14.03.2024).

16. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15> (дата звернення: 26.12.2024)

17. Таратула Р. Б. Напрями підвищення ефективності інформаційного забезпечення управління земельними ресурсами в Україні. Ефективна економіка. 2019. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>. (дата звернення: 15.03.2024).

18. Тібілова Л.М. Роль рекультивації у відновленні природних ландшафтів. Львів, 2009. 178-179 с.

19. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк Н.А. Земельна реформа в Україні: тенденції та наслідки у контексті якості життя і безпеки населення: монографія. Херсон: Грінь Д.С., 2017. 522 с.

20. Закон України від 27 липня 2023 року за № 3272-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення державної

власності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3272-20#Text> (дата звернення: 11.03.2024).

21. Статут Олевській громаді. URL: <https://olevsk-gromada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/statut-olevskoyi-mistkoyi-terytorialnoyi-gromady.pdf> (дата звернення: 18.03.2024).

22. Олевська міська громада. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%3%D1%80%D0%BE%D0%BC% B0> (дата звернення: 19.03.2024).

23. Третяк А.М., Третяк В.М., Третяк Н.А. Земельна реформа в Україні: тенденції та наслідки у контексті якості життя і безпеки населення: монографія. Херсон: Грінь, 2017. 522 с.

24. Семенчук І.М., Юзик В.А. Інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами. АгроСвіт. № 4. 2018. С. 15–19.

25. Skyba Galyna, Kolodii Maryna. Justification of the scientific mechanisms of sustainable development of agricultural land use (on the example of the Chernyakhiv Agrarian Group PE, Ukraine). German International Journal of Modern Science. 2023. № 65. P. 4-7.

26. Вініченко І.І., Кобець Є.А., Серета О.О. Формування інструментів регулювання ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2023. № 3–4. С. 4–9.